

hias · avisa

sammen om et bedre miljø

Tar retur'n på alvor

se side 3

Endelig papirdunk
side 4

Mjøsvann under lupen
side 6

Forvandles til...
side 7

Innsyn

- svanen
- papirtips
- konkurransen

LEDER

Moderne tider

Morten Finborud, administrerende direktør

Noen ganger blir jeg overrasket. Som under allmøte i Hias i februar, da en lurte på om jeg hadde sett Facebook-aksjonen for frivillig papirinnsamling i Ringsaker. Grappa hadde fått mer enn 1000 tilhengere på få dager. Det var bare å innrømme at jeg aldri hadde vært inne på Facebook, så dette var nytt.

Informasjonsavdelingen ble satt på saken, og Lise kom raskt tilbake med rapport om at denne grappa så ut til å bedrive en spennende og seriøs debatt med gode argumenter for å innføre tilsvarende ordning i Ringsaker som i Hamar, Løten og Stange.

Dermed varslet vi Ringsaker kommune om at det pågikk en underskriftskampanje på nettet, og ble raskt enige om å tilby ordningen også i Ringsaker. Tilbud til abonnentene gikk ut etter ferien, og i dag har 1250 abonnenter tegnet avtale til drøyt 50 kroner per måned. Det er åpenbart en akseptabel pris for å få en egnet plass å lagre papiret og slippe å kjøre det til småsamleren når det blir for mye i kjelleren eller garasjen.

Det er kanskje noe å tenke på for flere? I Hamar, Stange og Løten er ordningen til og med rimeligere; bare 30 kroner per måned. Prisforskjellen skyldes at Ringsaker generelt har en ordning hvor dunkene hentes inntil 30 meter fra veien, mens forutsetningen er at dunkene settes i vegkanten på riktig dag i de andre kommunene. I Hamar, Løten og Stange kan du tegne serviceabonnement dersom du vil at vi skal hente dunkene lenger unna enn 3 meter fra veien.

Nok reklame for denne gangen.

For Hias viste denne kampanjen at nye medier må tas på alvor. Her diskuteres tema som er av betydning for våre tjenester og vår utvikling. Nå har Hias fått egen Facebook-side. Det er en start.

Meg selv og Facebook? Jeg måtte jo melde meg inn for å se hvordan aksjonen tok seg ut. Det har resultert i et spontant latterutbrudd fra yngste datter (20), og flere 100 som vil være venn med meg. Ante ikke at jeg hadde så mange venner! Er du en av dem? Da kan jeg trøste deg med at ingen av de andre har fått svar heller. Jeg er egentlig fortsatt ikke på Facebook, og har glemt passordet.

Jeg må nok se meg strengt i speilet og bruke noen høstkvelder for å sikre at jeg fortsatt er med.

God høst!

En svane har landet

Trekkfuglene har fløyet mot sør, og det er lenge siden vi har sett noe til Sture Stork.

Det ryktes at han er i Rogaland. Nå har vi imidlertid fått en annen fugl å forholde oss til. En grønn svane. En som er veldig kresen. Svanen setter nemlig krav til hva slags papir den slår seg ned på. Produksjonen av papiret skal foregå med så lite kjemikaliebruk som mulig og til minst mulig skade for miljøet.

Den grafiske bedriften som har trykket denne avisa, har måttet legge om produksjonen på enkelte områder for å kunne bruke det grønne svanemerket. De har sett på arbeidsmiljø, produksjonsflyt, produktspesifikasjoner og avfallshåndtering. Nå er de sertifisert, eller godkjent om du vil, til å kunne bruke svanen.

– Men det er ikke alt papir vi kan bruke svanemerket på, forteller daglig leder Einar Simensen hos Idé Trykk AS i Ringsaker.

Gjenbruk av papir er ett av miljøkravene for godkjenningen. Hias-avisa trykkes på et papir som heter Cyclus som er 100 prosent resirkulert. Papiret er produsert i Danmark på fabrikken Dalum. Fabrikken bruker ikke klor for å bleke papiret. Alle restprodukter etter papirproduksjonen gjenbrukes blant annet i gjødsel, sement og som energi.

Som du skjønner, er grønne svaner kresne på miljø. Og bra er det.

Foto: iStockphoto

Hias-avisa nr. 2-2010

Utgiver:

Hias IKS, Postboks 4065, 2306 Hamar. Tlf: 62 54 37 00
e-post: post@hias.no internett: www.hias.no

Ansvarlig redaktør:

Morten Finborud

Redaktør:

Lise M. Brodal

Redaksjonen:

Helge Bryhni, Hege Skjønninghaug, Erik Bøhleng og Gjermund Sørensen

Skribenter:

Jon Iver Grue og Karine Bogsti

Utgis til husstander i Hamar, Løten, Ringsaker og Stange.

Avisa trykkes på papir som er 100% resirkulert.

Vinnere av forrige konkurranse:

Svenn Erik Larsen, Løten
Olav Kofoed, Stange
Sidsel Gjestvang, Ottestad
Margrete Oustad, Vallset

241

812

Han er sjef i bretteing av drikkekartong, plateaktuell og deler folk inn i do-typer. Men kaste gitarer, det ville han aldri gjort. Musikeren er nemlig alt for glad i gitarene sine til det.

Familiens sjef for kartongbretteing.

Foto: Karine Bogst

Østgård tar retur'n på alvor

– Jeg har gitarer over alt, og klarer heller ikke selge noen, sier Knut Erik Østgård.

Det er 30 år siden han var med å starte bandet som definitivt satte Stange på musikk-kartet. Nå har Østgård pause fra Return, og er i ferd med å gi ut soloplate. For «å bli kvitt alle sangidéer med hedmarks-tekster jeg har hatt i huggu hele tiden», som han sier.

I åtte år levde Østgård på heltid som vokalist i Return. En ser gjerne for seg et vilt musikerliv, herjing, bruk og kast. Ikke akkurat noe kron-eksempel på kildesortering, tenkte vi.

– Myten om musikere passer nok ikke på oss i Return. Vi er så normale. Vi har jo bodd her på hedmarken hele tiden, sier Østgård.

DET STORE BILDET

Han innrømmer likevel gjerne at han ikke skjønnte poenget med kildesortering i starten.

– Jeg så ikke det store bildet med miljøet og arbeidsplasser. Det var verst til å begynne med når ungene kastet feil, sier han.

Nå har ungene blitt større,

og vanene mer innarbeidet. Under kjøkkenbenken holder nye Ikea-beholdere orden på avfallet. Selv har han jobben som familiens drikkekartong-bretter. Mengden mat som går i søpla, og ikke i magen, nærmer seg minimum. Papiret leveres i egen dunk.

Knut Erik tror musikere gjerne kan være over gjennomsnittet miljøbevisste: – Vi er jo engasjerte, og skriver om ting som hender rundt oss.

Et eksempel er i den nye låta hans «Talas over helga»: «En skulle tru at det gikk an å sette ned såpass med settepotet, at alle unger i væla kunne få pommefrites på en lorda'. Det sorte gullet i Romedal skulle føre mange flere. Flere enn lensmann og prest.»

– Den handler om at vi ikke tar ordentlig stilling til ting. I stedet skyver vi bare på det, og avslutter samtalen med «talas over helga», sier låtskriveren.

DO-FILOSOFI

Når noen i Return ble nødne, ble det sagt at en tok et besøk hos advokatene «Skarstad & Mige». Det har ledet Østgård inn på følgende filosofi:

– Det er tre typer mennesker. Du har de som går inn på do, går ut igjen og finner en annen do fordi det ikke var noe trivelig der. Så har du de som går inn og tar jobben med å gjøre rent der, før de gjør sitt fornydne. Og til slutt de som går inn og rengjør doen, gjør det de skal, og så gjør det rent til neste før de går ut igjen. Hvordan du er som menneske, har sterk sammenheng med dette.

Østgård synes det begynner å bli mange i første kategori. Han jobber med unge til daglig, og ser at verdier som høflighet, redelighet og det å ta vare på ting er på vikende front. Samtidig vokser avfallsmengden vår stadig.

Det er skikkelig system under kjøkkenbenken hos familien Østgård.

– Men det blir for dumt å skyld på de unge. Det er vår generasjon som må ta skylda. Vi er så opptatt av å skaffe ting, og tror ungene blir lykkelige av ting, sier Østgård.

Håpet hans er at vi blir flinke nok til å formidle kunnskapen som trengs for å unngå miljøkrise og global oppvarming. Imens gjør han sitt med skikkelig retur av avfallet sitt.

Knut Erik Østgård

Født: 1964

Bor: Stange sentrum

Sivilstatus: Gift med Lisa. Tre herlige arvinger.

Yrke: Lærer Stange videregående skole og musiker med eget soloalbum på trappene

Trine Austad fra Nes var lei av å kjøre papiravfall til småsamlerne og startet Facebook-gruppa «Ja, vi vil ha papirdunk i Ringsaker». Den fikk 1.700 tilhengere på bare én uke og påvirket Ringsaker kommune til å begynne med frivillig papirhenting.

–Jippi, vi fikk papirdunk!

– Klart det er moro, men jeg hadde ikke tenkt at det skulle bli slik. Jeg trodde kommunen skulle ordne opp stille og rolig, sier hun om den enorme responsen på Facebook.

«GUBBEN» SITT FORSLAG

Trine vil ikke skryte på seg et stort miljøengasjement, men bodde på midten av 1990-tallet på Lillehammer som allerede hadde papirdunker.

– Jeg var irritert på alt avispapiret, og «gubben» foreslo at jeg opprettet en gruppe på Facebook. Den kom heldig ut, ettersom Ringsaker kommune skulle revidere avfallsplanen for 2010, sier hun.

Hamar, Stange og Løten har hatt den frivillige henteordningen i flere år. Den er litt dyrere i Ringsaker, fordi søppelkjørerne har en grense på 30 meter for å hente søppeldunker, mot tre meter i de andre kommunene.

– Cirka 50 kroner i måneden for den minste dunken er likevel ikke så dyrt. En slipper jo å mellomlagre papiret i huset, sier Trine.

RINGSAKER-ORDFØREREN BLE TENT

Ringsaker-ordfører Anita Ihle Steen var blant de mange som meldte seg på Trines Facebook-gruppe med en gang, og i vår vedtok kommunen den frivillige ordningen. Trine fikk også et maskinskrevet brev fra en dame på 82 år som ikke hadde internett, men syntes det var veldig tungvint å kjøre papiravfall til småsamlerne.

– For mange eldre vil dette lette kildesorteringen mye. Kanskje fører det også til at færre brenner papiret sitt ute, sier Trine.

Selv kjører hun papir minst en gang i uka de totalt åtte kilometerne til og fra småsamlerne på Tingnes og Stavsjø. Det blir flere mil med bil, og i hvert fall dyrere enn en 50-lapp i måneden.

– Nå har Facebook-gruppa skiftet navn til «Ja, vi fikk papirdunker i Ringsaker», og den første papirhenting er 21. oktober. Det gleder jeg meg til, smiler Trine.

Fakta om papirhenting:

Per 1. oktober hadde 1.249 abonnenter i Ringsaker takket ja til tilbudet om papirhenting. I Hamar var det 1.947 abonnenter, i Løten 499 og i Stange 1.231. Til sammen blir det 4.926 papirabonnenter.

I områdene som har hatt tilbudet i flere år blir det i snitt per innbygger samlet inn cirka 500 kilo papir på ett år. Til sammenlikning leverer folk som ikke har avtalen i snitt 107 kilo papir til småsamlene og gjenvinningsstasjonene.

Kan du tenke deg papirdunk, er det bare å ta kontakt med Hias for mer informasjon og bestilling.

Trine Austad er overveldet over responsen på Facebook-gruppa som hun startet, og gleder seg til innsamlingen av papir starter.

(Foto: Jon Iver Grue)

Dette kan du kaste i papirdunken

I beholderen kan du legge aviser, ukeblader, tidsskrifter, reklame, skrivepapir, konvolutter, telefonkataloger og emballasjekartong som pizza og makaroniesker, eggkartong og liknende. Drikkekartonger og brune pappesker skal IKKE i beholderen.

Jo renere papiret er, desto lettere blir det å gjenvinne.

Silje Nygaard Holen er forsker ved Norsk institutt for vannforskning (NIVA) i Stange.

(Foto: Karine Bogsti)

Forsker på vann – men drikker hun det?

Et par steinkast fra Mjøsa, ved den gamle flatbrødfabrikken i Ottestad, holder en av Norsk institutt for vannforskning (NIVA) sine avdelinger til. Vannforskerne har siden 70-tallet kontrollert hvor forurenset Mjøsa er. For vi lever med både gamle og nye synder. Kvikksølv, PCB og bromerte flammehemmere er ikke sunt for menneskekroppen. Vi får stadig påminning om hvor mye mjøsfisk vi kan spise. Vannforskerne gransker og analyserer vannkilden vår nøye. Men tør de drikke vann rett fra Mjøsa? Vi spurte Silje Nygaard Holen hos Niva.

– Jeg har ikke hatt noen problemer med å drikke vannet i forhold til miljøgiftene. Mengden blir så forsvinnende liten. En må for eksempel drikke over 500 000 liter om dagen for at bromerte flammehemmere i vannet skal være farlig på sikt. Miljøgifter blir først skadelige når de oppkonsentreres ved at de bindes til partikler, og de spises av småfisk, som igjen spises av større fisk, sier Nygaard Holen.

FRYKTER TARBAKTERIER

Det er faren for tarmbakterier som gjør at hun er skeptisk til å drikke vann rett fra Mjøsa. I så fall hadde hun sett veldig nøye an forholdene hvor hun tok vannet. Holen får medhold fra kollega Jarl Eivind Løvik. Det er ikke godt å vite hvor tarmbakteriene kan være.

– Men mjøsvannet jeg får fra krana drikker jeg nokså ukritisk, for det har gått gjennom både rensing, kloring og testing, sier Silje.

Hias-vannet går også gjennom en UV-bestråling etter at det er pumpet opp fra 160-180 meters dyp i Mjøsa. Grunnen til det er nettopp å stoppe parasitter som Giardia, som gjorde mange bergensere syke for noen år tilbake.

UNDERSØKER HOLDNINGER

I sommer spurte Nygaard Holen et utvalg hamarsinger om deres forhold til miljøgifter og mjøsfisk. De foreløpige tallene tyder på at mange vet det finnes anbefalinger på hvor mye fisk en kan spise uten at det er skadelig for kroppen. Undersøkelsen viste at åtte av ti ville spist mer fisk fra Mjøsa om de visste at den var 100 prosent fri for miljøgifter.

– 65 prosent av de spurte svarte også at de var villig til å betale ekstra vann- og avløpsgebyr for å redusere miljøgiftene, slik at en kan spise fisk fritt, forteller Holen.

Hun påpeker at undersøkelsen er liten, men den sier litt om hvor viktig folk

synes en ren Mjøsa er. Da er det kjekt å vite at vannforskerne fortsatt følger vår viktigste drikkevannskilde nøye for at den skal være ren og kan brukes i lang tid framover.

Les mer om Hias sin behandling av drikkevannet på www.hias.no

Når mjøsvannet kommer slik, har ikke Silje noen problemer med å drikke det.

Hvor havner papiret du leverer inn?

PAPIR

Aviser, blader, reklame og papir som leveres i småsamlerne, papirdunker og gjenvinningsstasjoner, havner etter sortering hos Norske Skog Skogn i Nord-Trøndelag. Der blir det resirkulert, og utgjør om lag 40 prosent av det nye avispapiret som produseres der. Papiret finner så veien til norske aviser igjen, som Hamar Arbeiderblad, Ringsaker Blad, Stangeavisa og Hamar Dagblad for å nevne noen.

Det aller meste av avispapiret som Norske Skog Skogn lager, sendes imidlertid til det store utland. Slik blir papiret du en gang leverte inn gjenbrukt, og kan også komme til nytte for kanskje en britisk, tysk, dansk eller brasiliansk avisleser.

PAPP

Den brune pappen du leverer i egen container på gjenvinningsstasjonen, blir flatpakket og buntet på Heggvin, før turen går til Peterson Linerboard i Trondheim. Der renses den, males opp og blir til ny papp av mange kvaliteter, som den brune rollen i dopapiret, pappesker til bruk i fiskeindustrien, papirkopper på kaffeautomater og bølgepapp til emballasje.

Totalt får pappfabrikken inn 4000 tonn papp hver dag fra hele landet. 90 prosent av dette kan resirkuleres, resten er teip, stifter og lignende.

Fotos: Karine Bogsti

DRIKKEKARTONG

Tidligere gikk drikkekartongene du leverte inn til Hurum Paper Mill i Buskerud. For to år siden gikk fabrikken konkurs. Etter det har den norske drikkekartongen blitt sendt til Fiskeby Board eller Örebro Kartongbruk i Sverige.

Drikkekartonger er laget av papir som ikke er resirkulert. Derfor er kartongene spesielt verdifulle å gjenvinne, og fibre kan gjenvinnes både 7 og 8 ganger. I Sverige lages det blant annet ny emballasjekartong som pizza-, makaroni- og cornflakesesker som også havner i norske butikkhyller.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr.: _____ Poststed: _____

Telefon: _____
(der vi kan nå deg på dagtid)

Svarfrist: 20.12.2010

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Hias IKS
Svarsending 5325
0094 Oslo

- Hva tror du skjer med papiret etter at du har levert det til innsamling?

**ODDMUND DYRESEN
STANGE**

- Det vet jeg at går til resirkulering. For eksempel blir det brukt opp igjen som skrivepapir og toalett-papir.

**MARTIN KJØNNIKSEN
LØTEN**

- Det blir presset og produsert som ny papp og papir, eller noe sånt. Det er i hvert fall det jeg har hørt.

**JEANNETTE WIERSTRA
RINGSAKER**

- Det blir resirkulert til papir, tror jeg. Selv kjører vi papiret til småsamlere og synes det er en lett-vint ordning.

**EDLE SANDBAKKEN
HAMAR**

- Jeg har hørt litt om det, og mener at det blir resirkulert til papir. Skal jeg gjette på noe, må det bli som toalett-papir.

Foto: Jan Iver Grue

Tips for miljøvennlig papirbruk

- Leser du ikke reklame, reservér deg mot den du får i posten. Klistremerke fås blant annet hos Posten og Grønn Hverdag
- Se etter resirkulert papir når du kjøper papir. Svanemerket papir er også et godt miljøvalg, selv om det ikke alltid er resirkulert
- Still inn skriveren din på tosidig utskrift om mulig
- Bruk papiret på begge sider før du kaster det
- Forsøk å venne deg til å lese mest mulig på PC-skjerm framfor å skrive ut
- Brett, stapp og lag skikkelige drikkekartongkubber. Jo mindre volum, jo mer spares ved transport
- Sortér så mye av papiret ditt som mulig.

Flere tips får du på www.gronnhverdag.no og www.sortere.no

Følg oss på Facebook

Siste informasjon fra Hias får du på våre nettsider, www.hias.no, og følg oss også på Facebook. Søk opp Hias IKS, eller følg lenken via www.hias.no. Har du ikke internett, er det også bare å ringe oss (tlf: 62 54 37 00) eller ta kontakt på gjenvinningsstasjoner eller på hovedkontoret på Hamar, om du lurer på noe.

www.idetrykk.no

Gratis renovasjon i 2011?

Nå har du muligheten til å skaffe deg GRATIS renovasjonsordning i 2011. Hias IKS inviterer alle sine lesere til å være med på konkurransen. Svar på de 3 spørsmålene, fyll ut kupongen på motsatt side med navn og adresse, og legg svarsendingen i nærmeste postkasse i dag. Vi har betalt porto for deg.

Vi trekker fire vinnere i hver utgave av avisa.

Lykke til!

Svarfrist: 20.12.2010

Spørsmål 1: **Hvorfor kan du ikke kaste drikkekartong og brune pappesker i papirdunken?**

- De tar for stor plass
- De kan ikke gjenvinnes
- De gjenvinnes best hver for seg

Spørsmål 2: **Hvor mange papirabonnenter var det i Ringsaker 1. oktober 2010?**

- 1947
- 1249
- 1231

Spørsmål 3: **Hvorfor går drikkevannet Hias henter fra Mjøsa gjennom en UV-bestråling?**

- For å redusere vannets pH
- For å stoppe farlige parasitter
- For å gi vannet en klarere blåfarge